Correctievoorschrift HAVO

2025

tijdvak 2

geschiedenis

Het correctievoorschrift bestaat uit:
1 Regels voor de beoordeling
2 Algemene regels
3 Vakspecifieke regels
4 Beoordelingsmodel
5 Aanleveren scores
6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 3.21, 3.24 en 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020.
Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.
Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 3.21 t/m 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020 van belang:
1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
2 De directeur doet de van de examinator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.
4 De examinator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
5 Indien de examinator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:
1 De examinator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinator en door de gecommitteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.

5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

7 Indien de examinator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens.
Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*
Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinator en gecommitteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.
Verduidelijking
Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.
Een fout
Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

– Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
  en/of
– Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn de volgende vakspecifieke regels vastgesteld:
1 Vakinhoudelijke argumenten moeten afkomstig zijn uit gezaghebbende, wetenschappelijke publicaties.
2 Als bij een vraag één van de 'kenmerkende aspecten' wordt gevraagd, moet in het antwoord de tekst daarvan zijn opgeschreven of dat deel ervan dat relevant is voor de beantwoording van de vraag (er zijn kenmerkende aspecten die uit meerdere onderdelen bestaan).

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores

Door de tijd heen

1 maximumscore 2
De juiste volgorde is:
2, 1, 5, 6, 3, 4

Opmerking
Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder complete en foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

Vroegmoderne tijd

2 maximumscore 2
Voorbeeld van een juist antwoord is:
- De mening past bij 'de hernieuwde oriëntatie op het klassieke erfgoed', omdat hij bedroefd is dat de Latijnse boeken zo slecht worden behandeld / omdat hij Latijnse boeken liefheeft. 1
- De mening past bij '(het veranderende mens- en wereldbeeld van de renaissance en) het begin van een nieuwe wetenschappelijke belangstelling', omdat hij onderzoek doet naar de bibliotheek / de boeken in de bibliotheek wil bewaren. 1

Opmerking
Als het antwoord alleen een juist kenmerkend aspect bevat zonder uitleg, wordt geen scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores

3 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Maarten Luther was een hervormer / gaf met zijn kritiek op de kerk de aanzet tot de reformatie, waardoor 1

- het stadsbestuur ervan uitging dat katholieken zouden protesteren/onrust zouden veroorzaken als een boek van Luther werd gebruikt op school. 1

of

- het stadsbestuur dacht dat het landsbestuur / de katholieke kerk het stadsbestuur zou aanspreken/bestraffen omdat de reformatie niet werd aangepakt. 1

4 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

bij 1:

- Vanwege 'het conflict in de Nederlanden dat resulteerde in de stichting van een Nederlandse staat' nam Filips II dit besluit om de handel/economie van de Nederlanden te benadelen. 1

bij 2:

- Vanwege 'het begin van de Europese overzeese expansie' gaven de Amsterdamse kooplieden deze opdracht, omdat zij met deze zeeroute zelf naar India wilden kunnen reizen. 1

Opmerking

Als het antwoord alleen een juist kenmerkend aspect bevat zonder uitleg, wordt geen scorepunt toegekend.

5 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

bij 1:

- Uit de brief blijkt dat de Nederlanders in Amerika gezinnen hebben / landbouw bedrijven (wat past bij een vestigingskolonie). 1

bij 2:

- Uit de brief blijkt dat de kolonisten grond kopen van de oorspronkelijke bevolking (in plaats van afpakken) / in de brief staat dat de kolonisten in vrede leven (waaruit blijkt dat ze geen conflict hebben). 1

Vraag	Antwoord	Scores

6 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Schaghen is als bestuurder van de handelsorganisatie WIC tevreden met de kolonie omdat deze lijkt te gaan bijdragen aan de (wereld)handel / winstgevend lijkt te zijn, 1
- want hij ziet dat het schip vanuit de kolonie (handels)producten meebrengt zoals graan/dierenvellen. 1

Opmerkingen

– *Alleen als het antwoord een juiste verklaring voor de tevredenheid van Schaghen bevat, wordt 1 scorepunt toegekend aan een daarbij passende verwijzing naar de bron.*

– *Als het antwoord ingaat op het succes van Nieuw-Nederland als vestigingskolonie, worden geen scorepunten toegekend (omdat de WIC geïnteresseerd is in (wereld)handel).*

7 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- In 1765 sluit de East India Company het verdrag van Allahabad, 1
- waardoor het na 1765 belangrijk wordt om een leger te hebben dat kan toezien op/kan helpen bij het innen van belasting / het besturen van (delen van) India. 1
- De Britten geven door het uitreiken van de medaille de boodschap dat ze de bijdrage van de inheemse soldaten waarderen / dat de inheemse soldaten bijdragen aan de Britse overwinning in India. 1
- De Britten geven (met de afbeelding van *Brittannia* met de lauwerkrans / met de Britse vlag op het fort) de boodschap dat ze (delen van) India hebben onderworpen / dat ze machtig zijn. 1

Vraag	Antwoord	Scores

8 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Wädstrom wil laten zien dat de abolitionistische beweging ook in Afrika successen kan behalen in het stoppen van de slavenhandel / wil met dit verhaal abolitionisten laten zien dat er hoop is de slavenhandel te stoppen, 1
- door te schrijven dat (een van de volgende): 1
  - een Afrikaanse koning een wet aanneemt tegen het vervoer van slaafgemaakten.
  - het verbod de koning tot eer strekt.
  - een Afrikaanse koning niet om te kopen is door de Fransen / zich verzet tegen de Fransen die slaven willen kopen.

- De koning heeft mogelijk het (politieke) motief dat hij zelf de (slaven)handel in zijn rijk wil kunnen bepalen (zodat hij de route sluit voor handelaren uit andere landen). 1

of

- De koning heeft mogelijk het (economische) motief dat hij zelf wil verdienen aan de (slaven)handel (zodat hij de route sluit voor handelaren uit andere landen). 1

Opmerking
Alleen als het antwoord bij de eerste deelvraag een juiste uitleg bevat voor de steun aan de abolitionistische beweging, wordt 1 scorepunt toegekend aan een daarbij passende verwijzing naar de bron.

9 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:
bij 1:

- Daendels wijst de standensamenleving af, 1
- door op te roepen de keus voor kapiteins niet te baseren op kleding/scholing / te kiezen voor kapiteins die het beste kunnen vechten. 1

bij 2:

- Daendels roept op om te zorgen voor een nieuw bestuur/een niet-adellijk bestuur / roept burgers op om te strijden tegen het bestuur, 1
- door op te roepen Oranje / de vergulde (rijke) knechten van Oranje te verdrijven. 1

Opmerkingen

- *Alleen als het antwoord een juist argument bevat dat de oproep past bij (bij de eerste deelvraag) het 'verlicht denken' en (bij de tweede deelvraag) 'de democratische revoluties in westerse landen', wordt 1 scorepunt toegekend aan een daarbij passende verwijzing naar de bron.*
- *Als dezelfde verwijzing naar de bron tweemaal wordt gebruikt, wordt alleen aan de eerste juiste verwijzing 1 scorepunt toegekend.*

Moderne tijd

10 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

- Door het besluit de slavernij af te schaffen (in 1833), 1
- was er in het Caribisch gebied interesse voor een machine die het werk van slaafgemaakten op de suikerplantages kon overnemen. 1
- Het tonen van de stoommachine van Britse makelij / die ontworpen was door een Brits bedrijf droeg bij aan de boodschap dat Groot-Brittannië de werkplaats van de wereld was / voorliep in technologische vernieuwingen. 1

11 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

- Er vindt in 1857 in India een opstand plaats tegen het Britse bestuur, 1
- zodat er behoefte is aan dit schip waarmee de Britten snel een groot aantal soldaten kunnen vervoeren / tot ver in de binnenlanden kunnen varen om toekomstige opstanden snel neer te slaan. 1

- Het ontwerp van het schip past bij ‘de moderne vorm van imperialisme (die verband hield met de industrialisatie)’, omdat de Britten met zulke grote schepen hun grip op de kolonie konden beschermen. 1

of

- Het ontwerp van het schip past bij ‘de industriële revolutie (die in de westerse wereld de basis legde voor een industriële samenleving)’, omdat uit de schoorstenen/rookpluimen blijkt dat het schip aangedreven wordt door stoommachines. 1

Opmerking
Als bij het antwoord op de tweede deelvraag alleen een juist kenmerkend aspect wordt genoemd zonder uitleg, wordt geen scorepunt toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores

12 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Hoedemaker wil duidelijk maken dat het gebruik om (jonge) kinderen te laten werken in fabrieken slecht voor hen is (waarmee hij een bijdrage levert aan de discussies over 'de sociale kwestie'), 1
- door te schrijven (een van de volgende): 1
  - over de ongezonde trekken van de werkende kinderen.
  - hoe hij in de vroege ochtend kleine kindervoetjes hoort die naar de fabriek lopen terwijl hij nog in bed ligt.
  - dat kinderen wakker geschud moeten worden om aan het werk te gaan.
- De werkzaamheden van Hoedemaker (als dominee / zoals het verzorgen van godsdienstlessen) passen bij het confessionalisme. 1

Opmerking
Alleen als bij de eerste deelvraag een juist argument wordt genoemd voor de bijdrage aan de discussies rondom de sociale kwestie, wordt 1 scorepunt toegekend aan een daarbij passende verwijzing naar de bron.

13 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- De kritiek van het lied is dat de Britten (doen alsof ze geloof/beschaving brengen maar in feite) met geweld Afrika/gebieden onderwerpen (vanwege de handel/macht), 1
- door de tekst dat de Britten een kerkboek in de zak hebben maar een geweer klaar in de hand / het vreedzaam evangelie verspreiden met een Maximgeweer. 1

Opmerking
Alleen als het antwoord een juist voorbeeld van kritiek bevat, wordt 1 scorepunt toegekend aan een daarbij passende verwijzing naar de liedtekst.

14 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:
De zwakke positie van de regering blijkt uit het gegeven dat (twee van de volgende):

- er sprake was van groepen die bereid waren met geweld in opstand te komen tegen de regering.
- de regering niet kon rekenen op het leger.
- de legerleiding niet luisterde naar de regering.
- de regering gebruik moest maken van paramilitaire organisaties om politieke onrust te onderdrukken.
- de regering te maken kreeg met een zeer grote groep paramilitairen waarop ze weinig grip hadden.

per juist antwoord 1

Vraag	Antwoord	Scores

15 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Krantenartikelen in Duitsland in die tijd worden in opdracht van de (totalitaire) regering geschreven/gecensureerd (waardoor de inhoud minder betrouwbaar wordt). 1
- Uit de beschrijving blijkt dat alles gecontroleerd wordt / dat mensen worden aangezet tot het stemmen op één partij (wat een waarheidsgetrouw beeld geeft van een verkiezingsdag in een totalitaire staat), 1
- want uit de bron blijkt dat (een van de volgende): 1
  - nazi's overal op straat aanwezig zijn om mensen aan te sporen om te gaan stemmen.
  - de nazi-ideologie overheerst door vlaggen/muziek/woorden van Hitler in de stemlokalen.
  - nazi's mensen wakker maken om te stemmen.

Opmerking
Alleen als het antwoord bij de tweede deelvraag een juiste uitleg bevat van de wijze waarop de beschrijving een waarheidsgetrouw beeld geeft, wordt 1 scorepunt toegekend aan een daarbij passende verwijzing naar de bron.

16 maximumscore 2

De juiste volgorde is:
6, 2, 5, 1, 4, 3

Opmerking
Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder complete en foutloze reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

17 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- Door de wet die een einde maakte aan de wettelijke handelingsonbekwaamheid van getrouwde vrouwen waren situaties als deze niet langer meer mogelijk. 1
- Door deze wet hoefden vrouwen zoals Rie Stroek-Wagenmakers niet langer toestemming te vragen aan hun man om geld van een bankrekening te halen/om zelf beslissingen te nemen over het uitgeven van geld / mochten instellingen (als de bank) aan vrouwen niet langer vragen om een bewijs van de instemming van hun man. 1

Vraag	Antwoord	Scores

18 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

bij 1:

- Je kunt met de bron aantonen dat de bouw van de Muur moet voorkomen dat DDR-burgers in aanraking komen met kapitalistische/Westerse ideeën, 1
- want uit de bron blijkt dat (een van de volgende): 1
  - de vader van Christel (vaak) tijdschriften meesmokkelt vanuit de BRD naar de DDR.
  - Christel en haar familie regelmatig op bezoek gaan bij familie in West-Berlijn.
  - de Oost-Duitse grenswachten niet (altijd) streng optreden tegen het smokkelen van Westerse tijdschriften.

bij 2:

- Er werken altijd twee grenswachten tegelijk om ervoor te zorgen dat ze elkaar kunnen controleren zodat er geen overtredingen door de vingers worden gezien / grenswachters zich strikt houden aan de regels, 1
- want uit de bron blijkt dat de grenswachter die alleen werkt de vader van Christel niet arresteert / de westerse tijdschriften niet inneemt. 1

Opmerkingen

- *Als het antwoord bij de eerste deelvraag ingaat op het voorkómen van de vlucht/het vertrek van inwoners van de DDR naar de BRD, wordt geen scorepunt toegekend (omdat in de bron geen sprake is van vluchten/vertrek).*
- *Alleen als in het antwoord (bij de eerste deelvraag) een juist motief wordt aangetoond voor het bouwen van de Berlijnse Muur en (bij de tweede deelvraag) een juiste verklaring wordt gegeven voor het werken met twee grenswachten, wordt telkens 1 scorepunt toegekend aan een daarbij passende verwijzing naar de bron.*

19 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

Het besluit past bij de ontzuiling/secularisatie, waardoor de redactie van *de Volkskrant* denkt ook niet-katholieke lezers aan zich te kunnen binden / zich ook te kunnen richten op lezers buiten de katholieke zuil.

Vraag	Antwoord	Scores

20 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Het beleid van Stalin om een communistisch regime te installeren / een regime te installeren waarin de Sovjet-Unie de dienst kon uitmaken, draagt bij aan de Duitse deling. 1
- Uit de bron blijkt dat de SED ervan uitgaat dat de deling is veroorzaakt door het imperialisme / de veroveringsdrang van het Westen / dat de deling alleen ophoudt als West-Duitsland ook communistisch/socialistisch wordt (wat een communistische visie is). 1
- Uit de brief blijkt dat de SED het beeld schetst dat de West-Duitse arbeiders in opstand zouden moeten komen / dat Duitsland een communistische staat moet worden (om de deling ongedaan te maken), zodat Brandt met de *Ostpolitik* de relatie met de DDR wil verbeteren / tot een betere samenwerking wil komen / wil bereiken dat de SED niet langer aanzet tot strijd in de BRD. 2

21 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

bij 1:

- De feministen zullen de kritiek hebben dat Studia niet bijdraagt aan het streven naar een gelijke positie op de arbeidsmarkt voor vrouwen / een eerlijkere verdeling van huishoudelijke taken tussen mannen en vrouwen, 1
- omdat in de advertentie (een van de volgende): 1
  - de vrouwen worden aangesproken als 'moeder'.
  - ervan uit wordt gegaan dat een vrouw misschien maar een paar weken wil werken / geen kostwinner is.
  - ervan uit wordt gegaan dat vrouwen (met hun salaris) slechts het huishoud- of vakantiebudget aanvullen.

bij 2:

- Door de economische groei is er een tekort aan arbeidskrachten, 1
- wat het succes van Studia verklaart, omdat Studia (een van de volgende): 1
  - probeert moeders te laten deelnemen aan het arbeidsproces.
  - moeders aanmoedigt een (deeltijd)baan te nemen.

Opmerking

Alleen als het antwoord een juiste uitleg bevat (bij de eerste deelvraag) over de kritiek van de feministen en (bij de tweede deelvraag) over het verband tussen de economische groei en het tekort aan arbeidskrachten, wordt telkens 1 scorepunt toegekend aan een daarbij passende verwijzing naar de bron.

Vraag	Antwoord	Scores

22 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Met het onderzoeksrapport werd beleid van bezuinigingen op uitkeringen/het beperken van de verzorgingsstaat ondersteund, 1
- want uit het onderzoeksrapport bleek dat het CDA vond dat burgers minder moesten verwachten van de overheid / dat burgers meer voor elkaar moesten zorgen / kritiek had op burgers die de zorg wilden overlaten aan de overheid. 1

Opmerking
Alleen als het antwoord een juiste beleidsmaatregel bevat, wordt 1 scorepunt toegekend aan een daarbij passende verwijzing naar het onderzoeksrapport.

23 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:
Het beleid om leerlingen les te geven in hun (niet-Nederlandse) moedertaal paste bij het multiculturalisme, waarbij mensen met een migratieachtergrond de mogelijkheid kregen om binnen de Nederlandse samenleving/het Nederlandse onderwijssysteem hun eigen cultuur te behouden.

24 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De tekenaar geeft de mening weer dat de integratie niet gunstig is voor de BRD / dat de BRD is verzwakt door de integratie van de voormalige DDR, 1
- wat blijkt uit de stekels van de egel (de voormalige DDR) waar de slang (de BRD) last van heeft. 1

of

- De tekenaar geeft de mening weer dat de BRD gulzig is en geen rekening houdt met de voormalige DDR, 1
- door af te beelden dat de BRD de egel in zijn geheel opeet. 1

Opmerking
Alleen als het antwoord een juiste mening van de tekenaar weergeeft, wordt 1 scorepunt aan een daarbij passende verwijzing naar de prent toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores

25 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Door 'de moderne vorm van imperialisme' / 'de opkomst van politiek-maatschappelijke stromingen zoals nationalisme' bestond er in Nederland een gevoel van trots / de behoefte het belang van de koloniale macht te benadrukken, 1
- waarbij het ministerie de boodschap wilde overbrengen dat Nederland succesvol was geweest in de onderwerping van Banjarmasin / dat Banjarmasin bij het Nederlandse koloniale rijk hoorde. 1

Opmerking
Als het antwoord alleen een juist kenmerkend aspect bevat zonder uitleg, wordt geen scorepunt toegekend.

26 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Door ‘de ontwikkeling van de multiculturele en pluriforme samenlevingen’ / ‘de dekolonisatie die een eind maakte aan de westerse hegemonie in de wereld’ kwam steeds meer kritiek op het koloniale verleden / werd ingezien dat de verovering van Banjarmasin een onrechtmatige daad was. 1
- Door de diamant ‘oorlogsbuit’ te noemen wilde het Rijksmuseum ervoor zorgen dat het publiek zou nadenken over/bewust zou worden van de rol van Nederland in de Indonesische geschiedenis / ervoor zorgen dat er geen protest kwam vanwege het tentoonstellen van de diamant. 1

Opmerking
Als het antwoord alleen een juist kenmerkend aspect bevat zonder uitleg, wordt geen scorepunt toegekend.

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in de applicatie Wolf.
Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 23 juni.

6 Bronvermeldingen

bron 1	http://laudatortemporisacti.blogspot.nl/2011/01/barbarous-hostility-to-latin-tongue.html
vraag 3	https://www.dbnl.org/tekst/wolt014tuss01_01/wolt014tuss01_01_0004.php
bron 2	https://www.nationaalarchief.nl/beleven/verhalenarchief/pieter-schaghen
bron 3	https://www.britishmuseum.org/collection/image/1613376463
bron 4	C. Wadstrom, Observations on the slave trade and a description of some part of the coast of Guinea during a voyage, made in 1787 and 1788 in company with Doctor A. Sparrman and Captain Arrehenius, London 1789, pag. 4
bron 5	https://www.dbnl.org/tekst/daen003aanz01_01/daen003aanz01_01_0001.php
bron 6	https://www.lookandlearn.com/history-images/U348828/Government-Troop-Steamer-for-the-Lower-Indus-designed-by-Mr-TB-Winter
bron 7	P. Hoedemaker, De fabrieksarbeiders te Veenendaal, Amsterdam 1875, pag. 4
bron 8	N. Ferguson, Wereldrijk, Groot-Brittannië en de moderne wereld, Amsterdam 2011, pag. 263
bron 9	https://www.akens.org/akens/texte/diverses/konferenz.htm
bron 10	https://historiek.net/vrouwen-tot-1956-handelingsonbekwaam/15127/
bron 11	https://www.hdg.de/lemo/zeitzeugen/christel-dux-grenzkontrollen.html
bron 12	https://www.jstor.org/stable/24356458
bron 13	Het Parool, 5 juni 1970 (geraadpleegd via Delpher 21-9-2023)
vraag 22	https://d14uo0i7wmc99w.cloudfront.net/Organisaties/Visiegroepen/Publicaties/Appel_en_weerklank-_van_verzorgingstaat_naar_verzorgingsmaatschappij.pdf
vraag 23	https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBPERS01:003368018:mpeg21:p00021
bron 14	https://www.politische-bildung-brandenburg.de/ausstellungen/wendepunkte